Ar visada mokslininko populiarumas atspindi jo tikrąjį indėlį į mokslo lobyną? Šiandien, rėksmingos reklamos ir televizijos laikais, beveik visiems aišku, kad nebūtinai. Labai gerai suprantame žiniasklaidos vaidmenį populiarumui. Tie patys dėsniai galiojo ir anksčiau, tačiau buvo lyg ir mažiau pastebimi, labiau užslėpti; lyg ir tikresnė atrodė iliuzija, kad pačios populiariausios asmenybės kartu yra ir pačios reikšmingiausios. Populiarumą lemia daugelis veiksnių. Paminėsime tik keletą, svarbesnių mokslininkams. Populiarumas didesnis, kai mokslininkų darbai suprantami plačiajai visuomenei ir tuo patys save reklamuoja, kai jų elgesys ir pažiūros atitinka laikmečio madą.
Į klausimą, kas buvo žymiausias XX a. Lietuvos biologas, daugelis nesusimąstydami atsako – Tadas Ivanauskas. Tačiau biologai, susipažinę su Pranciškaus Baltraus Šivickio darbais, dažniausiai atsako – P. B. Šivickis. Kodėl toks nuomonių neatitikimas? Pabandykime atsakyti į šį klausimą. Panagrinėkime abiejų didžiųjų biologų skirtingo populiarumo priežastis ir palyginkime jų įnašą į Lietuvos biologijos mokslą.
Jų biografijos ir darbai yra išsamiai aprašyti knygose [1, 7–8, 21, 22], daugelyje straipsnių. Paminėsime tik kai kuriuos pagrindinius faktus. Abu buvo bendraamžiai, gimę tais pačiais 1882 m. Iš gyvenimo išėjo irgi panašiu laiku – T. Ivanauskas 1970 m., o P. Šivickis – 1968 m. Abu buvo profesoriai, akademikai, institutų direktoriai, Lietuvos TSR respublikinės premijos laureatai. Tačiau abiejų kelias į mokslą smarkai skyrėsi. T. Ivanauskas šiuo požiūriu buvo laimės vaikas. Jo kelias į mokslą buvo labai tiesus ir aiškus. Pirmoji perskaityta knyga – apie paukščius, pirmasis biologijos mokytojas – jo tėvas [7]. Namuose, Lebiodkos dvare – turtingos ornitologinės ir entomologinės kolekcijos. Studijavo Peterburgo ir Sorbonos universitetuose ir dėl duonos kąsnio jam neteko sukti galvos.
T. Ivanauskas jau buvo Peterburgo universiteto studentas, kai P. Šivickis, turėdamas tik trijų klasių išsilavinimą, 1906 m. buvo priverstas emigruoti į Ameriką. Čia jis iš visų jėgų siekė mokslo ir pasiekė labai daug. Studijavo net šešiuose Amerikos universitetuose (dar viename lankė vakarinius kursus), tris iš jų baigė. Paskutinis, kuriame studijavo ir apgynė daktaro laipsnį iš eksperimentinės zoologijos, buvo Čikagos universitetas – prestižiškiausias Amerikos universitetas, kurį įsteigė milijonierius Rokfeleris, sukvietęs į jį pačius žymiausius mokslininkus. Baigęs mokslą 1922 m. labai norėjo grįžti į Lietuvą, bet atsakymas į jo prašymą priimti dirbti į Lietuvos universitetą atėjo pavėluotai. P. Šivickis, nesulaukęs atsakymo, sudarė sutartį su Filipinų Manilos universitetu. Keista, bet 1925 m. atsakymas vėl vėlavo, nors, atrodytų, tokio lygio specialistą reikėtų tiesiog griebte griebti norint praturtinti Lietuvos universiteto profesūrą – biologų su moksliniu laipsniu Universitete nebuvo. Tokie vėluojantys atsakymai kelia prieštaringų minčių apie tuometinę Gamtos ir matematikos fakulteto vadovybę. Ilgametė P. Šivickio asistentė Teklė Kaselytė šių eilučių autorei pasakojo, kad kai kurie asmenys specialiai trukdė P. Šivickiui grįžti. Apie grįžimo peripetijas atvirai prabyla ir pats P. Šivickis 1935 m.: „O iš tikrųjų jie manęs priimti nenorėjo, ką aš spėju iš taip ilgo vilkinimo mane skiriant, iš 1925 m. birželio 6 d. fakulteto nutarimu mano prašymą atmesti ir iš labai šalto priėmimo man dirbti atvažiavus“ [19]. P. Šivickis grįžo į Lietuvą 1928 m.
Knygoje „Gamtininkas Tadas Ivanauskas“ [22] aiškinama, kad P. Šivickį į Lietuvą pasikvietė T. Ivanauskas. Tačiau P. Šivickis pats visąlaik veržėsi į Lietuvą, jo kviesti nereikėjo, o grįžimo dokumentus 1928 m. tvarkyti padėjo prof. Petras Pranciškus Būčys, o ne T. Ivanauskas [19].
P. Šivickis grįžo į Lietuvą kaip bekylanti biologijos mokslo žvaigždė. Jau kelios bestuburių gyvūnų rūšys buvo pavadintos jo vardu [1]. O tai didžiausios pagarbos mokslininkui ženklas. P. Šivickis paliko Maniloje daug geresnes darbo sąlygas ir užmokestį. Savo mokslininko karjerą aukojo Lietuvai. Ar įvertino tai Lietuva? Ir taip, ir ne. Ir gerbė, ir įvertino, ir žemino, ir iš darbo metė...
Tiek T. Ivanauskas, tiek P. Šivickis buvo talentingi organizatoriai, ir abiejų indėlis į Lietuvos mokslo ir švietimo lobyną buvo didžiulis. T. Ivanauskas buvo vienas iš Aukštųjų kursų ir Lietuvos universiteto steigimo iniciatorių, buvo Zoologijos muziejaus, Zoologijos sodo įsteigimo

organizatorius, daug dirbo gamtosaugos srityje. Jo iniciatyva pradėtos rengti Medelių sodinimo šventės, Paukščių dienos, pradėti steigti rezervatai, įvairios gamtosaugos draugijos, pradėti leisti žurnalai. Organizavo daugelį mokslinių ekspedicijų Lietuvoje ir 12-oje pasaulio šalių. Šios ekspedicijos buvo išsamiai aprašytos spaudoje ir gerai žinomos visuomenei. T. Ivanauskas turėjo neabejotiną beletristo gyslelę, apie ekspedicijas parašė įdomių knygų. Jis ragino gyventojus prisidėti prie gamtos stebėjimų, susirašinėdavo ir bendraudavo su daugybe Lietuvos gyventojų, sodininkų ir daržininkų. Taigi Lietuvoje buvo plačiai žinomas.
Steigiant Lietuvos universitetą (1922 m.), P. Šivickio Lietuvoje nebuvo, bet jis iš karto sureagavo ir atsiuntė didelę piniginę auką (1 385 prancūziškų frankų) knygoms įsigyti [1]. Taip pat atsiuntė iš Manilos labai vertingą jūros gyvūnų bei paukščių kailiukų kolekciją besisteigiančiam Zoologijos muziejui. Po P. Šivickio mirties jo asmeninė didžiulė moliuskų kolekcija (23 463 vnt.), kurią profesorius rinko visą savo gyvenimą, taip pat pateko į Zoologijos muziejų [3]. Taigi P. Šivickio indėlis į Zoologijos muziejaus fondus yra nemažas, nors laurai atitenka T. Ivanauskui. P. Šivickis organizavo mokslines ekspedicijas Lietuvoje. Kai kurias iš jų, nepavykus gauti pinigų, pats altruistiškai finansavo. Ekspedicijos buvo mokslinės, skirtos vandens bestuburiams gyvūnams tyrinėti, o plačiąją visuomenę labiau domino stuburiniai gyvūnai, ypač paukščiai, kuriuos populiarino T. Ivanauskas.
P. Šivickis aktyviai dalyvavo kuriant Universitetą. Įkūrimas buvo tik pradinis etapas. Darbams P. Šivickis ruošėsi labai rimtai. Prieš įrengdamas laboratorijas ir kabinetus, sėmėsi žinių užsienyje – 1928 m. už savo pinigus išvyko į ilgą kelionę po Vakarų Europą, aplankė daugelį universitetų, mokslo centrų, muziejų. Lietuvos universitete jis įkūrė pirmąją eksperimentinės biologijos laboratoriją. Jam rūpėjo Universiteto ateitis. P. Šivickiui, studijavusiam geriausiuose Amerikos universitetuose, daug kas nepatiko Lietuvos universitete. 1935 m. jis parašė poleminį straipsnį „Mūsų universitetas“ [18]. Jame detaliai išanalizavo mažųjų valstybių universitetų patyrimą, siūlė pertvarkyti administracinį ir mokslinį darbą bei gerinti studijų sąlygas. Kritinės mintys užėmė labai nedidelę straipsnio dalį. Kritikuodamas neminėjo nė vienos pavardės, bet visi kritikuotieji be vargo atpažino save. Ir prasidėjo įnirtingas puolimas tiek spaudoje, tiek asmeniškai, griebtasi šantažo ir demagogijos [9–10, 14, 16–17, 23]. Garbieji Lietuvos profesoriai kažkodėl nematė nei reformos, nei ateities vizijų šiame gražiame straipsnyje... Jie matė tik save, matė tik tas kelias jiems skirtas eilutes. VDU senate P. Šivickiui buvo iškeltas drausmės teismas. Nuspręsta, kad jis nepagrįstai kritikavo universitetą.
P. Šivickio principingumas ne vieną kartą trukdė jo karjerai ir populiarumui. Dar prieš liūdnai išgarsėjusią 1948 m. Lietuvos MA ir SSRS aukštojo mokslo ministerijos sesiją, kurioje siekta „susovietinti“ Lietuvos mokslą (pasmerkti genetiką ir iškelti „didžiuosius“ rusų mokslininkus I. Mičiūriną ir T. Lysenką), jis buvo keletą kartų kritikuotas Vilniaus universiteto vadovybės dėl to, kad nepasmerkia genetikos ir neatsisako idealistinių pažiūrų. Galop P. Šivickis iš dalies lyg ir atsisakė savo pažiūrų, bet visiškai formaliai. Netgi pokalbyje su atvykusiais iš Maskvos ministerijos darbuotojais drįso pasakyti, kad Mendelis, Morganas ir Veismanas (žymieji genetikos pradininkai, kurių pavardės Sovietų Sąjungoje iki pat chruščiovinio atšilimo laikų buvo tolygios keiksmažodžiui) padarė labai daug ir dar reikėtų pasižiūrėti, ką padarys mičiūrininkai [12], Žinoma, tai turėjo įtakos tolesniam P. Šivickio likimui. 1948 m. Vilniuje vykusioje sesijoje mokslininkas tapo pagrindiniu taikiniu. Jį labai aršiai kritikavo pats V. I. Svietlovas, SSRS aukštojo mokslo ministro pavaduotojas, retoriškai klausdamas, ar galima tokiam žmogui, kurio „tikroji, reakcinga fizionomija išryškėjo visu savo neužslėptu įžūlumu“, leisti dėstyti studentams. Įdomu, kad V. Svietlovas keiksnodamas P. Šivickį, prilygina jį (V. Svietlovo supratimu – pažemina) tokiems Sovietų Sąjungoje pasmerktiems mendelistams-morganistams kaip Ivanas Šmalgauzenas, Nikolajus Dubininas, Aleksandras Serebrovskis, Jurijus Filipčenko. Dabar tai skamba kaip pats didžiausias išaukštinimas ir įvertinimas, nes šie žmonės – pasaulyje pripažinti mokslininkai.
P. Šivickiui šioje sesijoje pasiteisinimo žodžio nesuteikė. Tuoj po sesijos jį išmetė iš darbo. Suprantama, po šių įvykių apie kokį nors P. Šivickio populiarinimą negalėjo būti ir kalbos. Nepriklausomoje Lietuvoje jis buvo gana gerai žinomas, nes rašė daug populiarių straipsnių, kalbėdavo per radiofoną, o sovietiniais metais apie jį buvo nutylima.

T. Ivanauskas lanksčiai prisitaikė prie naujų sąlygų. Jis buvo pagrindinis „vietinis“ kaltintojas 1948 m. sesijoje. Joje pasakė ilgą kalbą, smerkiančią genetikos šalininkus ir nepakankamus I. Mičiūrino bei T. Lysenkos propaguotojus. Daug vietos šioje kalboje skyrė P. Šivickio kritikai. Iš kalbėjusių sesijoje lietuvių mokslininkų tik T. Ivanausko kalbą išspausdino tuometinis Lietuvos oficiozas „Tiesa“ [11]; kitų publikuotos tik trumpos kalbų santraukos. Nereikėtų manyti, kad T. Ivanauskas tai darė su dideliu džiaugsmu, nes šioje kalboje buvo priverstas kritikuoti ir pats save. Tačiau jis tai padarė, o P. Šivickis – ne.

T. Ivanauskas buvo ateistas, skleidęs savo ateistines pažiūras dar nepriklausomoje Lietuvoje. Jis taip pat buvo aktyvus evoliucijos teorijos propaguotojas. Šios jo savybės atitiko sovietinio laikmečio reikalavimus. Be to, jis paskelbė keletą straipsnių, garbinančių J. Staliną ir mičiūrininę biologiją [4–6]. Būtinoji „kontribucija“ sovietinei santvarkai buvo atiduota. Ir todėl jo populiarumas sovietiniu periodu nė kiek nesumenko, net pakilo. T. Ivanauskas nuolat būdavo matomas įvairių renginių prezidiumuose, kalbėdavo per radiją ir televiziją, apie jį buvo daug rašoma spaudoje.

Negalima sakyti, kad po „būtinosios duoklės“ T. Ivanausko gyvenimas buvo visiškai ramus. Bet sovietmečiu, ypač ankstyvuoju jo periodu, nė vieno piliečio gyvenimas nebuvo visiškai ramus. 1951 m. Biologijos instituto direktoriaus Mečiaus Valiaus iniciatyva suorganizuota komisija Zoologijos muziejaus darbui tikrinti. Tuomet T. Ivanauskas buvo šio muziejaus mokslinis vadovas. Buvo padaryta išvada, kad muziejaus darbuotojai nevykdo 1948 m. sesijos nutarimų dėl biologijos mokslų pertvarkymo Lietuvoje. Atleista muziejaus direktorė Justina Kauneckienė. T. Ivanauskui teko priekaištai, bet rimtesnių padarinių jam šios komisijos išvados neturėjo. Amžininkų liudijimu, šis išpuolis buvo vieno ambicingo žmogaus, norinčio tapti pirmuoju Lietuvos biologu, išpuolis prieš T. Ivanauską, naudojant sistemos „privalumus“, o ne pačios sistemos puolimas prieš profesorių.

T. Ivanausko parašyta autobiografinė knyga [7] ir amžininkų pasakojimai apie jo kritinius pasisakymus valdžios atžvilgiu rodo, kad sovietinės valdžios jis nemėgo. Jo be galo mylimas gimtasis Lebiodkos dvaras Baltarusijoje buvo nuniokotas bolševikų, kai kurie artimieji mirė pakeliui į Sibirą, netgi tėvų kauleliai iš kapų buvo ištampyti. Tačiau jis sugebėjo prisitaikyti prie sovietinės sistemos. Skirtingam T. Ivanausko ir P. Šivickio populiarumui turėjo įtakos ir asmeniniai bruožai. P. Šivickis buvo giliai tikintis ir pagal katalikišką moralę gyvenantis žmogus. Jis kritikavo tuos, kurie šios moralės nesilaiko ir rodo studentams blogą pavyzdį [18]. Toks principingumas kliuvo daugeliui žmonių, turinčių žmogiškųjų silpnybių, ir nepridėjo jam populiarumo. P. Šivickis buvo santūrus ir kuklus, nesiekė ypatingo dėmesio, buvo mokslininkas iki „kaulų smegenų“, viską aukojęs mokslui ir nemėgęs gaišti laiko įvairiose nemokslinėse kompanijose.

T. Ivanauskas buvo kompanijos žmogus, medžiotojas, puikus pasakotojas, laukiamas svečias įvairiuose nepriklausomos Lietuvos salonuose ir įvairiuose pokario renginiuose. Šios charakterio savybės prisidėjo prie jo populiarumo.

P. Šivickis buvo ištisos mokslininkų kartos auklėtojas ir puoselėtojas, daugelio biologinių tyrimų Lietuvoje pradininkas, naujų laboratorijų steigėjas [1–2, 8]. Jam vadovaujant susikūrė vienminčių mokslininkų branduolys – neformali mokslininkų grupė, kurios narius siejo vadovo suformuluota bendra tyrimų kryptis, bendri pažinimo tikslai, principai ir tyrimo metodai, atsirado jo darbo tęsėjų. Visa tai dabar pripažįstama kaip P. Šivickio mokslinė mokykla „Bestuburių gyvūnų faunistinių-ekologinių tyrimų mokykla“ [2]. Iki šiol tai yra vienintelė pripažinta biologijos mokykla Lietuvoje. Jam vadovaujant 28 mokslininkai apgynė disertacijas. Įdomu, kad „istorinė“ mokslų daktarė (nes tai buvo moteris) – pirmoji, kuri parašė darbą nepriklausomoje Lietuvoje, buvo paruošta P. Šivickio. 1939 m. A. Prielgauskienė apgynė disertaciją VDU. Iki tol mokslininkai vykdavo atlikti tyrimų į užsienį, nes Lietuvoje tam nebuvo sąlygų. P. Šivickis sukūrė tokias sąlygas ir Lietuvoje.

Kiekvienas mokslininkas supranta, kiek be galo daug žinių, pastangų, energijos ir gyvenimo metų kainuoja mokslinės mokyklos sukūrimas. Tačiau plačiajai visuomenei tai nėra žinoma, o gal ir nelabai įdomu.

T. Ivanauskas vadovavo 11 disertantų [15] labai įvairių biologijos krypčių: 4 – sodininkystė ir daržininkystė, 2 – augalų ligos ir kenkėjai, 5 – zoologija ir parazitologija (iš pastarosios krypties tik 2 yra iš ornitologijos – mokslinės srities, kurioje T. Ivanauskas labiausiai pasižymėjo). T. Ivanauskas

savo mokslinės mokyklos nesukūrė. Vadovavimas kai kuriems disertantams, matyt, buvo tik formalus, nes nėra kartu su jais rašyta jokių bendrų straipsnių, o tai rodo, kad nebuvo bendro darbo. Abu didieji biologai paliko didžiulį rašytinį palikimą. Lyginant publikacijų skaičių, gerokai pirmauja T. Ivanauskas – 610 publikacijų [21], o P. Šivickis – 280 publikacijų [1]. T. Ivanauskas turėjo beletristo talentą, lengvai valdė plunksną; dauguma jo publikacijų skirta mokslo populiarinimui, švietimui, gamtosaugai, medžioklei. Tačiau abu mokslininkai buvo geri mokslo populiarintojai, kiekvienas savo stiliumi populiarino mokslą. T. Ivanausko straipsniai yra daugiau aprašomojo pobūdžio, P. Šivickio – dažnai gilesni, skirti biologinių reiškinių esmei aiškinti. Be populiarių straipsnių, jis tarpukario Lietuvoje skaitė paskaitas per radiofoną. Šias paskaitas vėliau už savo pinigus išleido atskira knyga „Gyvoji gamta ir mes“ [20]. Knyga daugeliu požiūriu įdomi ir šių dienų skaitytojui. Gaila, kad pokariu mokslo populiarinimo veikla jis beveik neužsiėmė. Suprantama, kad po 1948 m. sesijos jo pavardė buvo nepageidautina viešojoje spaudoje. Neaišku, ar gerokai vėliau, kai kurios skriaudos jau buvo atitaisytos, jis nebeteikė populiarinimui reikšmės, ar tiesiog nebeturėjo tam laiko.

Abiejų biologų mokslinis akiratis buvo labai platus, domėjimosi ir mokslinio darbo sritys labai įvairios. T. Ivanauską faktiškai domino visa biologija, jo mokslinio darbo kryptys, kaip rašoma knygoje „Tadas Ivanauskas“ [21], buvo šios: ornitologija, teriologija, herpetologija, entomologija, hidrobiologija, žvėrininkystė, dendrologija, pomologija, daržininkystė. P. Šivickio mokslinių tyrimų laukas buvo siauresnis, bet taip pat gana platus ir gerokai gilesnis: morfogenezė, hidrobiologija, malakologija, parazitologija, pedobiologija [1].

T. Ivanauskas paskelbė 36 mokslinius straipsnius, iš jų 5 užsienyje (Vokietijoje, Estijoje). P. Šivickis – 38 mokslinius straipsnius, iš jų 16 užsienyje (JAV, Anglijoje, Italijoje, Ispanijoje, Vengrijoje, Filipinuose) (žr. lentelę). Jei skaičiuotume tik tuos straipsnius, kurie paskelbti mokslo žurnaluose, o ne rinkiniuose (rinkinių redaktoriumi Lietuvoje būdavo ir pats T. Ivanauskas), tai statistika būtų tokia: T. Ivanauskas – 29 straipsniai (iš jų 4 užsienyje), P. Šivickis – 37 straipsniai (iš jų 16 užsienyje, netgi pačiuose prestižiškiausiuose žurnaluose: „*Nature*“, „*Science*“ ir kt.).

Lentelėje pateiktas T. Ivanausko ir P. Šivickio mokslinių straipsnių kiekis. Skliausteliuose nurodytas užsienio spaudoje paskelbtų straipsnių kiekis. Analizė atlikta pagal paskelbtus bibliografinius sąrašus [1, 21].

T. Ivanausko ir P. B. Šivickio moksliniai straipsniai

T. IVANAUSKAS	P. B. ŠIVICKIS
Mokslinių straipsnių kiekis rinkiniuose ir mokslo žurnaluose	
36 (5)	38 (16)
Mokslinių straipsnių kiekis tik mokslo žurnaluose	
29 (4)	37 (16)
Mokslinių straipsnių kiekis pagal konkrečias mokslo sritis	
23 (5) ornitologija	12 (7) morfogenezė
4 apskritai apie fauną	6 parazitologija
2 hidrobiologija	9 (5) hidrobiologija
3 žvėrininkystė	4 (1) malakologija
2 pomologija	2 (1) pedobiologija
2 gamtosauga	5 (2) bendroji biologija, fiziologija, morfologija

Iš šios lentelės akivaizdžiai matyti ir nevienodas tarptautinis abiejų mokslininkų pripažinimas. Tarptautiniu mastu T. Ivanauskas – mokslininkas, žinomas tik iš ornitologijos srities. P. Šivickio moksliniai tyrimai pripažinti daugelyje sričių; kaip minėta, jo moksliniai straipsniai yra paskelbti pačiuose prestižiškiausiuose mokslo žurnaluose. Parazitologija - vienintelė P. Šivickio tyrimų sritis, iš kurios nėra publikacijų tarptautinėje spaudoje. Lyg ir paradoksalu, bet būtent iš parazitologijos srities jis 1959 m. gavo Lietuvos SSR respublikinę premiją. Žinant jo gyvenimo istoriją – visai ne

paradoksalu. Praradęs darbą po 1948 m. sesijos, būdamas jau 66 metų amžiaus, jis ėmėsi visiškai naujos srities – parazitologijos. Ir pasiekė labai daug – įsteigė laboratoriją, vadovavo disertantams, parašė didžiulę monografiją „Parazitų apibūdinimas“. Už ją ir gavo respublikinę premiją. Suprantama, kad po 1948 m. įvykių, būdamas politiškai nepatikimas, jis negalėjo siųsti straipsnių į užsienį. Tačiau akivaizdu, kad ir parazitologijos srityje jo moksliniai laimėjimai yra labai svarūs. Išdėsčius straipsnius pagal mokslo šakas, matyti, kad P. Šivickio straipsniai apima dar didesnį tyrimų spektrą nei kitos minėtosios jo tyrimo sritys. Tuo tarpu T. Ivanausko straipsniai paskelbti ne iš visų minėtųjų mokslo sričių (nėra iš daržininkystės ir dendrologijos). Suprantama, kad mokslininkas, nepaskelbęs iš savo tiriamosios srities nė vieno mokslinio straipsnio, nelaikomas tos srities mokslininku. Taigi kartais T. Ivanausko nuopelnai mokslui yra pervertinami. Tai, kas buvo tik pomėgiu, paverčiama mokslu. O kas nepatogu mokslininko įvaizdžiui, yra nutylima. Pavyzdžiui, mokslo istorikui tektų gerokai pasukti galvą, norint sužinoti, kokią ir kada jis parašė disertaciją (o mokslininkui tai tikrai svarbus faktas). Ypač, jei pradės ieškojimus nuo vėliausiai publikuotos knygos „Gamtininkas Tadas Ivanauskas“ [22]. Joje nieko nerasime apie jo disertaciją ir mokslinio laipsnio suteikimą. Suprantama, knyga vadinasi „Gamtininkas...“, o ne „Mokslininkas...“, tad priekaištų šiuo požiūriu galėtų ir nebūti. Tačiau knygoje yra skyrius „Mokslinė veikla“, o jame rašoma, kad 1922 m. T. Ivanauskas gavo Padujos universiteto garbės daktaro laipsnį, įdėta jo nuotrauka su šio universiteto regalijomis. Tai perskaičius, nekyla net abejonių, kad daktaro laipsnį (ne garbės, o tikrą) jis jau turi. Tačiau jokių žinių apie tikrą daktaro laipsnį šioje knygoje nėra. Po ilgų ieškojimų kitoje knygoje „Tadas Ivanauskas“ [21] pavyks surasti kelias kukliai paslėptas eilutes, kad T. Ivanauskas disertacijos nerašė, o mokslo daktaro laipsnis jam buvo suteiktas 1940 m. gruodžio 21 d. už mokslinius darbus paukščių migracijos srityje. Tuoj po to, 1941-04-09, T. Ivanauskas Lietuvos SSR liaudies komisarų tarybos nutarimu patvirtintas akademiku.

P. Šivickis buvo išrinktas akademiku 1941 m. lapkričio 11d.

1922 m. garbės daktaro laipsnis T. Ivanauskui buvo suteiktas nuvažiavus atšvęsti Padujos universiteto 700 metų jubiliejų. Jokių didelių mokslinių nuopelnų šis laipsnis nereiškė (tuomet jokių didelių mokslinių laimėjimų T. Ivanauskas ir neturėjo) – tai tebuvo svečio pagerbimas, o gal ir paskatinimas ką tik susikūrusiam Lietuvos universitetui.

Palyginkime jų abiejų mokslinių laipsnių gavimo istorijas! P. Šivickis tampa daktaru 1922 m., apgynęs disertaciją prestižiškiausiame Amerikos universitete iš visiškai naujos tam laikmečiui srities – eksperimentinės biologijos. T. Ivanauskas tapo daktaru ir gavo mokslinį vardą neparašęs disertacijos – 1940 m., netrukus po valdžios pasikeitimo...

T. Ivanauskui kartais nepelnytai priskiriami ir P. Šivickiui priklausantys nuopelnai. Pavyzdžiui, knygoje „Tadas Ivanauskas“ [21] rašoma, kad 1949 m. jis pirmasis kėlė klausimą apie Baltijos jūros tyrimus ir pateikė Biologinės stoties Klaipėdoje projektą. Tačiau P. Šivickis apie jūros tyrimų biologinės stoties būtinumą rašė dar 1929 ir 1931 m., o 1934 m. suorganizavo pirmąją mokslinę ekspediciją į Šventąją [1].

Ne T. Ivanausko kritikai yra skirtas šis straipsnis. Jis skirtas T. Ivanausko šešėlyje nepelnytai atsidūrusiam P. Šivickiui. Čia ne kartą rašėme „abu didieji biologai“. Jie abu buvo didieji, be galo reikalingi Lietuvai, kiekvienas savaip. Abu buvo talentingi organizatoriai, abiejų įnašas į Lietuvos mokslą ir švietimą be galo svarbus. Sritys, kuriose dirbo T. Ivanauskas, buvo gerokai palankesnės populiarumo prasme. Išdėstėme ir kitus veiksnius, nulėmusius didesnį T. Ivanausko populiarumą. Tačiau tiek moksliniai straipsniai, tiek parengtų daktarų skaičius, tiek faktas, kad P. Šivickis sukūrė savo mokslinę mokyklą yra atsakymas į klausimą, kodėl taip skirtingai vertina abu didžiuosius biologus mokslininkai ir visuomenė. Mokslininkų nuomone, P. Šivickio įnašas į Lietuvos mokslą yra tikrai didesnis nei T. Ivanausko.

Abiejų mokslininkų likimai atskleidžia ir kitą mokslininkams įdomų reiškinį, kuris būdingas visiems laikmečiams. Fundamentaliųjų mokslų tyrėjų triūsas yra neįvertinamas, o patys jie pasmerkti būti nepopuliarūs. Turi praeiti daug laiko, kol šių mokslininkų darbai tampa suprantami visuomenei. Dažniausiai dabartyje jiems lieka tik atradimo džiaugsmas. Ir galbūt – pripažinimas ateityje.

Literatūra

1. *Akademikas Pranciškus Šivickis*. Sud. V. Petrauskas. Vilnius: Mokslas, 1980.
2. ARNASTAUSKIENĖ, T.; JAKIMAVIČIUS, A. Akademiko Pranciškaus Šivickio mokslinė mokykla ir jos tęsėjai. *Ekologija*, 2005, p. 1–10.
3. GURSKAS, A. *Profesoriaus Pranciškaus Šivickio malakologinė kolekcija*. Kaunas: UAB „Judex“.
4. IVANAUSKAS, T. Stalinas ir mičiurininė biologija. Iš *Lietuvos TSR Mokslų akademijos žinynas*, 1950, t. 7, p. 106–115.
5. IVANAUSKAS, T. Mičiurininės biologijos triumfas. *Tiesa*, 1950, birželio 7.
6. IVANAUSKAS, T. Į naują kūrybinę biologiją! Iš *Lietuvos TSR Mokslų akademijos Biologijos instituto darbai*, 1951, t. 1, p. 9–11.
7. IVANAUSKAS, T. *Aš apsisprendžiu*. Vilnius: Vyturys, 1994.
8. *Pranciškus Baltrus Šivickis. 1882–1968 mokslo ir gyvenimo pėdomis*. Sud. A. Jakimavičius. Vilnius: Vilniaus universiteto Ekologijos institutas, 2004.
9. Kas teis prof. Šivickį? *Lietuvos žinios*, 1935, lapkričio 29.
10. Kodėl puolamas Lietuvos Universitetas? *Lietuvos žinios*, 1935, gruodžio 4.
11. Kūrybingasis tarybinis darvinizmas ir biologijos mokslo padėtis Tarybų Lietuvoje. Lietuvos TSR Mokslų akad. tikr. nario T. Ivanausko pranešimas Mokslų akad. ir TSRS Aukšt. mokslo m-jos 7-oje sesijoje. *Tiesa*, 1948, rugsėjo 22.
12. *Lietuvos MA Centrinis archyvas*. F. 1, Ap. 2, Saug. vn. 59.
13. *Lietuvos MA Centrinis archyvas*. F. 4, Ap. 1, Saug. vn. 105.
14. Neįvykęs garbės teismas. *Lietuvos žinios*. 1935, lapkričio 27.
15. PETRAUSKIENĖ, Z.; VALENTELIENĖ, P. *Lietuvos TSR mokslininkų disertacijos 1945–1968: Bibliografija*. Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka, Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto Mokslinė biblioteka, 1971.
16. Prof. P. B. Šivickį dėl straipsnių „Mūsų universitetas“, spausdintų „Naujojoje Romuvoje“, V. D. Universiteto senatas patraukė į Drausmės teismą. *Naujoji Romuva*, 1935, Nr. 50, p. 934
17. Prof. Šivickis Universiteto teisman nestosiąs ir išvažiuosiąs. *Lietuvos žinios*, 1935, gruodžio 6.
18. ŠIVICKIS, P. B. Mūsų universitetas. *Naujoji Romuva*, 1935, Nr. 43, p. 773–780; Nr. 44–45, p. 802–804; Nr. 48, p. 879–881.
19. ŠIVICKIS, P. B. Pastabos prie prof. Žemaičio straipsnio. *Naujoji Romuva*, 1935, Nr. 50, p. 926-927.
20. ŠIVICKIS, P. B. *Gyvoji gamta ir mes: Gamtos mokslų populiarizacija*. Kaunas: Sakalas, 1940.
21. *Tadas Ivanauskas*. Sud. R. Budrys, J. Prūsaitė. Vilnius: Mokslas, 1976.
22. ZAJANČKAUSKAS, P. *Gamtininkas Tadas Ivanauskas. 1882–1970*. Vilnius: Lietuvos gamtos fondas, 2002.
23. ŽEMAITIS, Z. Dėl prof. Šivickio straipsnio apie mūsų universitetą. *Naujoji Romuva*, 1935, Nr. 50, p. 923–926.

© Laima Petrauskienė. *Taisytini akcentai XX a. Lietuvos biologijos istorijoje*, 2006